

Матюшенко Ігор Юрійович

доктор економічних наук, професор, кафедра міжнародних економічних відносин, Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна; провідний науковий співробітник НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку

НАПрН України

ORCID 0000-0001-9866-9025

ЗЕЛЕНА ЕКОНОМІКА КРАЇН ЄС ТА УКРАЇНИ: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Наукова доповідь присвячена аналізу основних стратегічних підходів та відповідних положень законодавства ЄС та окремих країн ЄС у сфері переходу економік до «зеленого» етапу. Окрему увагу приділено компаративному аналізу як регулювання, так і практики впровадження «зеленої» економіки в ЄС з Україною.

Ключові слова: зелена економіка, зелена конвергенція, ЄС, Україна.

Matyushenko Igor

Professor, Dr.Sc. of Economics, Department of International Economic Relations, V.N. Karazin Kharkiv National University; Leading researcher of the Scientific and Research Institute of Providing Legal Framework for the Innovative Development of the National Academy of Legal Science of Ukraine

ORCID 0000-0001-9866-9025

THE GREEN ECONOMY OF EU COUNTRIES AND UKRAINE: PROSPECTS FOR DEVELOPMENT

This scientific report is devoted to the analysis of the main strategic approaches and relevant provisions of EU legislation and individual EU countries in the field of transitioning economies to the ‘green’ stage. Particular attention is paid to a

comparative analysis of both the regulation and practice of implementing a 'green' economy in the EU and Ukraine.

Keywords: green economy, green convergence, EU, Ukraine.

Аналіз територіально-секторальних аспектів розвитку «зеленої економіки» в країнах Європейського Союзу та в Україні засвідчив наявність глибоких структурних і динамічних відмінностей у темпах, масштабах та результативності реалізації «зеленого» переходу. У межах ЄС цей процес має системний і стратегічно орієнтований характер, що ґрунтується на багаторівневій політиці сталого розвитку, інтегрованій у загальноєвропейські програми — зокрема Європейський зелений курс, пакет реформ «Fit for 55», Європейський план промислового переходу до нульових викидів та стратегію «REPowerEU» [1; 2; 3]. Ці ініціативи формують єдину рамку для екологізації економіки, підвищення енергоефективності, підтримки зеленої індустрії та розвитку інноваційних технологій.

Натомість в Україні становлення «зеленої економіки» має фрагментарний характер і обмежується окремими галузевими або регіональними проектами, що не інтегровані у всеохопну державну політику. Такий стан зумовлений низкою факторів: недостатнім фінансуванням, інституційною слабкістю, неузгодженістю між органами влади та нестабільністю законодавчої бази [4; 5].

Доведено, що у державах-членах ЄС «зелена економіка» функціонує як багатовимірна система, у якій економічні, екологічні та соціальні чинники взаємодіють у межах єдиного стратегічного простору. Ця взаємодія забезпечується через інтеграцію екологічної політики у всі галузі — від енергетики й транспорту до сільського господарства, освіти й науки. Для ЄС характерна послідовна реалізація принципу «зеленої конвергенції», коли економічне зростання стає сумісним із низьковуглецевим розвитком і підвищенням якості життя [6]. Ключовим є поєднання екологічних імперативів із соціальною справедливістю: перехід до нових енергетичних і виробничих

моделей супроводжується заходами із соціального захисту, перекваліфікації працівників і створення «зелених» робочих місць [7].

У більшості країн Західної та Північної Європи «зелена» модель розвитку вже стала невід’ємною складовою економічної стратегії. Наприклад, Данія і Швеція реалізують політику «Green Transition 2030», спрямовану на повну відмову від викопного палива до 2050 року [8]; Німеччина послідовно впроваджує програму «Energiewende», яка поєднує розвиток відновлюваних джерел енергії з поступовим згортанням вугільної генерації [9]; Фінляндія розвиває модель циркулярної економіки, що базується на мінімізації відходів і повторному використанні ресурсів [10]. У країнах Південної Європи — Італії, Іспанії та Португалії — пріоритетом є поєднання «зеленої» енергетики з відновленням сільських територій та розвитком сталого туризму.

Порівняльний аналіз підтверджує, що країни ЄС демонструють високий рівень секторальної диверсифікації у «зеленій» економіці: значні частки відновлюваної енергетики, розвиток ринку «зелених» фінансових інструментів, масштабний експорт екологічної продукції та розширена зайнятість у відповідних секторах [5; 9]. Європейський зелений курс стимулює створення нових напрямів бізнесу — зокрема у сферах водневої енергетики, екоматеріалів, електромобільності, цифрових технологій моніторингу викидів та управління ресурсами. Сьогодні ЄС не лише формує стандарти «зеленого» зростання, а й експортує відповідні технології та моделі управління у країни Азії, Латинської Америки та Східного партнерства.

Україна, попри наявність значного природно-ресурсного потенціалу, поки що не може забезпечити системного розвитку «зеленої економіки». Проблеми зумовлені низьким рівнем інноваційної активності, дефіцитом інвестицій, невідповідністю нормативно-правової бази європейським стандартам та слабким залученням приватного сектора [11; 12]. Експорт «зеленої» продукції є незначним, переважає сировинна орієнтація економіки, а високотехнологічні рішення впроваджуються лише у поодиноких випадках — переважно за участю міжнародних фінансових інституцій. Додатковим викликом є територіальні

диспропорції: у центральних і західних регіонах спостерігається відносно вищий рівень екологічної модернізації, тоді як східні області мають значно більший вуглецевий слід і нижчий рівень інвестиційної активності [13].

Окремим чинником, що визначає ефективність «зеленого» переходу, є рівень цифровізації економіки. В ЄС цифрові технології відіграють роль катализатора сталого розвитку, забезпечуючи нові підходи до управління енергетичними, транспортними та виробничими системами. Використання технологій штучного інтелекту, Інтернету речей, «розумних» мереж та великих даних сприяє підвищенню ефективності виробництва, скороченню енергоспоживання та зменшенню забруднення довкілля [14]. У Франції впровадження «смарт-грид» дозволило знизити втрати електроенергії на 10 %, а у Нідерландах системи цифрового моніторингу забезпечують оптимізацію логістики та зниження викидів CO₂ у транспортному секторі [15].

В Україні цифровізація використовується обмежено, здебільшого у вигляді пілотних проєктів. Хоча державна програма «Дія. Цифрова держава» має значний потенціал для інтеграції з екологічними ініціативами, поки що відсутні комплексні механізми для поєднання цифрових технологій із завданнями «зеленої» економіки [16]. Недостатня координація між міністерствами, відсутність довгострокових «зелених» ІТ-стратегій та слабка участь бізнесу у проєктах цифрової екологізації знижують ефективність потенційних інновацій.

Варто також зазначити, що країни поза межами ЄС демонструють різні моделі «зеленого» розвитку, які можуть бути корисними для України. У Південній Кореї реалізується «Framework Act on Low Carbon, Green Growth», що поєднує державну підтримку інноваційних кластерів, цифрову модернізацію промисловості та екологічні стандарти виробництва [9]. У Китаї стратегія «14-й п'ятирічний план» спрямована на поступове скорочення викидів і розвиток «зелених» фінансів [8]. Канада активно розвиває політику «Just Transition», яка поєднує декарбонізацію з підтримкою працівників, що переходять із традиційних галузей до «зелених» секторів [17]. Такі приклади демонструють, що успіх «зеленої економіки» безпосередньо залежить від балансу між

технологічними інноваціями, інституційною спроможністю та соціальною справедливістю.

Отже, у порівнянні з країнами ЄС, українська модель «зеленої економіки» перебуває на етапі формування, що характеризується фрагментарністю, слабкою міжсекторальною координацією та недоліком фінансових і цифрових механізмів підтримки. Для подолання цього розриву необхідно забезпечити гармонізацію національної політики з європейськими стандартами, розширити співпрацю з міжнародними організаціями, активізувати розвиток «зелених» інвестицій і створити стимули для інноваційного бізнесу. Особливо важливими є інституційне зміцнення, підвищення прозорості екологічного управління, формування «зелених» компетенцій у системі освіти та стимулювання участі місцевих громад у проектах сталого розвитку. Реалізація цих завдань дозволить Україні послідовно інтегруватися у загальноєвропейський простір «зеленої економіки» та сформуванати передумови для довгострокового екологічно збалансованого зростання [18].

ЛІТЕРАТУРА

1. Європейська Комісія. Європейський зелений курс: Комюніке Комісії до Європейського парламенту, Ради, Європейського економічного і соціального комітету та Комітету регіонів. Брюссель, 2019.
2. European Commission. Fit for 55 Package: Delivering the EU's 2030 Climate Target on the Way to Climate Neutrality. Brussels, 2021.
3. European Commission. REPowerEU Plan. Brussels, 2022.
4. Зелена економіка. Шлях до сталого розвитку та викорінення бідності: синтез звіту Програми ООН з навколишнього середовища. Київ: Глобальний договір ООН в Україні, 2012. 48 с.
5. OECD. Green Growth Indicators 2017. Paris: OECD Publishing, 2017. DOI: <https://doi.org/10.1787/9789264268586-en>.
6. United Nations. The Future We Want: Outcome Document of the United Nations Conference on Sustainable Development (Rio+20), 2012.

7. European Environment Agency. Europe's Environment – The Eighth Environment Action Programme. Copenhagen: EEA, 2022.
8. China's 14th Five-Year Plan (2021–2025) for National Economic and Social Development. URL: https://www.gov.cn/xinwen/2021-03/13/content_5592681.htm.
9. Ministry of Strategy and Finance (Republic of Korea). Framework Act on Low Carbon, Green Growth, 2009. URL: https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=19898&lang=ENG.
10. Eurostat. Sustainable development in the European Union — Monitoring report on progress towards the SDGs in an EU context. Luxembourg: Publications Office of the EU, 2023.
11. Інститут економіки та прогнозування НАН України. Зелена трансформація економіки України : аналітична доповідь. Київ, 2023.
12. Мазаракі А. А., Колот А. М., Філіпенко А. С. та ін. Глобальна економіка: підручник / за ред. А. А. Мазаракі. Київ : КНТЕУ, 2011. 678 с.
13. OECD. Digitalisation and the Green Transition. Paris: OECD Publishing, 2022.
14. European Environment Agency. Digitalisation and sustainability in Europe. Copenhagen, 2023.
15. Swedish Climate Act, 2017. URL: <https://www.government.se/articles/2017/06/the-climate-policy-framework/>.
16. Міністерство цифрової трансформації України. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2030 роки. Київ, 2018.
17. Government of Canada. Just Transition Framework, 2022. URL: <https://www.canada.ca/en/environment-climate-change/services/climate-change/just-transition.html>.
18. UNEP. Green Economy Progress Measurement Framework. Nairobi: United Nations Environment Programme, 2018.

REFERENCES

1. Yevropeiska Komisiia. Yevropeyskyi zelenyi kurs : Komunikatsiia Komissii do Yevropeiskoho parlamentu, Rady, Yevropeiskoho ekonomichnoho i sotsialnoho komitetu ta Komitetu rehioniv. Briussel, 2019 [in Ukrainian].
2. European Commission. Fit for 55 Package: Delivering the EU's 2030 Climate Target on the Way to Climate Neutrality. Brussels, 2021 [in English].
3. European Commission. REPowerEU Plan. Brussels, 2022 [in English].
4. Zelena ekonomika. Shliakh do staloho rozvytku ta vykorinennia bidnosti: syntez zvituv Prohramy OON z navkolyshnoho seredovyscha. Kyiv: Hlobalnyi dohovir OON v Ukraini, 2012. 48 s. [in Ukrainian].
5. OECD. Green Growth Indicators 2017. Paris: OECD Publishing, 2017. DOI: <https://doi.org/10.1787/9789264268586-en> [in English].
6. United Nations. The Future We Want: Outcome Document of the United Nations Conference on Sustainable Development (Rio+20), 2012 [in English].
7. European Environment Agency. Europe's Environment – The Eighth Environment Action Programme. Copenhagen: EEA, 2022 [in English].
8. China's 14th Five-Year Plan (2021–2025) for National Economic and Social Development. URL: https://www.gov.cn/xinwen/2021-03/13/content_5592681.htm [in English].
9. Ministry of Strategy and Finance (Republic of Korea). Framework Act on Low Carbon, Green Growth, 2009. URL: https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=19898&lang=ENG [in English].
10. Eurostat. Sustainable development in the European Union — Monitoring report on progress towards the SDGs in an EU context. Luxembourg: Publications Office of the EU, 2023 [in English].
11. Instytut ekonomiky ta prohnozuvannia NAN Ukrainy. Zelena transformatsiia ekonomiky Ukrainy : analitychna dopovid. Kyiv, 2023 [in Ukrainian].
12. Mazaraki A. A., Kolot A. M., Filipenko A. S. ta in. Hlobalna ekonomika: pidruchnyk / za red. A. A. Mazaraki. Kyiv : KNTEU, 2011. 678 s. [in Ukrainian].

13. OECD. Digitalisation and the Green Transition. Paris: OECD Publishing, 2022 [in English].
14. European Environment Agency. Digitalisation and sustainability in Europe. Copenhagen, 2023 [in English].
15. Swedish Climate Act, 2017. URL: <https://www.government.se/articles/2017/06/the-climate-policy-framework/> [in English].
16. Ministerstvo tsyfrovoyi transformatsii Ukrainy. Kontseptsiiia rozvytku tsyfrovoyi ekonomiky ta suspilstva Ukrainy na 2018–2030 roky. Kyiv, 2018 [in Ukrainian].
17. Government of Canada. Just Transition Framework, 2022. URL: <https://www.canada.ca/en/environment-climate-change/services/climate-change/just-transition.html> [in English].
18. UNEP. Green Economy Progress Measurement Framework. Nairobi: United Nations Environment Programme, 2018 [in English].